

PİLOT LAYİHƏNİN UĞURLARI



Fariz Ələkbərov,

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universitetinin dosent əvəzi,

aqrar elmlər üzrə fəlsəfə doktoru,

E-mail: alekberovfariz@yahoo.de

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramının (UNDP) “Böyük Qafqaz Landşaftında Torpaq və Meşələrin Davamlı İdarəolunması” layihəsi çərçivəsində Qəbələ Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzində pilot olaraq yeni yaradılmış kənd təsərrüfatı ixtisasları (aqrorservis, bitkiçilik, heyvandarlıq) üzrə mütəxəssislərin hazırlanması, müəllim və tələbələrin peşə fəaliyyətləri üzrə bilik və bacarıqlarının artırılması məqsədi ilə modullar hazırlanmış və bir neçə modullar üzrə təlimlər təşkil edilmişdir. Layihə üzrə bu modullar hazırlanmışdır: *ətraf mühit və iqlim; gübrələr və onlardan istifadə; kimyanın əsasları; torpaqşünaslıq; botanika, seleksiya və bitki mühafizə; bitkilərin inkişaf mərhələləri; aqrar iqtisadiyyat; heyvandarlıq; zoologiya; yemləmə.*

Təhsil Nazirliyi yanında Peşə Təhsili üzrə Dövlət Agentliyinin müraciəti və Qəbələ Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzinin təlim ehtiyacı əsasında UNDP tərəfindən müəllim və tələbələr üçün aşağıdakı modullar üzrə təlimlər təşkil edilmişdir: *ətraf mühit və iqlim; gübrələr və onlardan istifadə; kimyanın əsasları; aqrar iqtisadiyyat; heyvandarlıq; yemləmə.*

UNDP-nin yerli ekspert-təlimçisi kimi kənd təsərrüfatı ixtisasları üzrə təhsil alan tələbələr və aidiyyəti modulları tədris edən müəllimlər üçün ətraf mühit və iqlim, gübrələr və onlardan istifadə, kimyanın əsasları adlı modullar üzrə təlimlər keçmiş, fərdi peşə məsləhətləri, metodiki tövsiyələr və digər informasiya-məsləhət xidmətləri göstərmişəm. Ümumilikdə, hər təlimdə

5-6 nəfər müəllim, o cümlədən, “heyvandarlıq mütəxəssisi” ixtisası üzrə 20 nəfər, “bitkiçilik mütəxəssisi” ixtisası üzrə 20 nəfər və “aqrorservis mütəxəssisi” ixtisası üzrə 20 nəfər tələbə iştirak etmişdir. Nəticə etibarilə bir təlim günündə göstərilən konsaltinq xidmətlərindən 66 nəfər benefesiar faydalanmışdır. Müqaviləyə əsasən, aidiyyəti modullar üzrə ümumilikdə 60 təlim keçirilməli olduğu halda, fəaliyyət dövrü ərzində 167 təlim keçirilmişdir. Artıq təlimlər ekspertin könüllü şəkildə müqavilədən kənar tədris etdiyi modullarla əlaqədar olmuşdur. Tələbələrin dərəcə davamiyyəti və müəllimlərin iştirakı qənaətbəxş səviyyədə olmuş, Mərkəzin rəhbərliyi tərəfindən tədrisdə nizam-intizamın qorunmasına xüsusi diqqət yetirilmişdir.

Fəaliyyət dövrü ərzində müəllim və tələbələrin keçirilən təlim modulları üzrə bilik və bacarıqlarının artırılması üçün praktiki təlimlər təşkil edilmişdir. Praktiki təlimlərin keçirilməsi üçün Azərbaycan Dövlət Aqrar Universitetinin aqronomluq fakültəsinin Aqrokimya və torpaqşünaslıq kafedrasının yeni istifadəyə verilmiş müasir laboratoriyasına, həmçinin universitetin aqromühəndislik fakültəsinin Kənd təsərrüfatı texnikaları qaraşına, Dənli taxıl və paxlalı bitkilər sahəvi laboratoriyasına, aqronomluq fakültəsinin Bitkiçilik və bitki mühafizə kafedrasının müasir bitki diaqnostika laboratoriyasına, aqronomluq fakültəsinin Ümumi əkinçilik, genetika və seleksiya kafedrasının torpağın su-fiziki xassələrinə dair müasir laboratoriyasına, Samux rayonunda Netafim şirkətinin inşa etdiyi müasir



Şəkil 1. Keçirilmiş təlimlərdən görüntülər

hidroponika üslublu istixanaya, ADAU-nun Baytarlıq təbabəti və zoomühəndislik fakültəsinin Parazitologiya və mikrobiologiya kafedrasının müasir mikrobiologiya laboratoriyasına, baytarlıq təbabəti və zoomühəndislik fakültəsinin süni balıqyetidirmə məntəqəsinə, ADAU-nun istixanasına və Göygöl Milli Parkına səfərlər təşkil edilmiş və mövcud biomüxtəliflik və ekoloji tarazlıq haqqında praktiki təlimlər keçirilmişdir.

13 aylıq fəaliyyət dövrü ərzində “heyvandarlıq mütəxəssisi”, “bitkiçilik mütəxəssisi” və

“aqrroservis mütəxəssisi” ixtisasları üzrə təhsil alan tələbələrə və bu ixtisaslar üzrə təhkim olunmuş müəllimlərə 5 modul və 1 kurikulum tədris metodları haqqında 71 təlim günü ərzində 116 mövzuda 167 təlim keçirilmişdir (cədvəl 1). Bundan başqa, 40 gün ərzində dərslərin interaktiv keçirilməsi, summativ qiymətləndirmənin aparılması, əyani vasitələrdən istifadə olunması və s. tədris-metodiki məsələlərlə bağlı peşə mərkəzinin müəllimlərinə fərdi məsləhətlər də verilmişdir.

Cədvəl 1. Fəaliyyət dövründə (13 ay) modullar üzrə keçirilmiş təlimlər haqqında məlumat

S/s	Modullar	Modul üzrə ümumi mövzuların sayı	Modul üzrə ümumi təlimlərin sayı
1	Ətraf mühit və iqlim	38	59
2	Gübrələr və onlardan istifadə	44	70
3	Kimyəvi əsaslar	10	10
4	Torpaqşünaslıq	18	22
5	Botanika, seleksiya və bitki mühafizə	4	4
6	Modul tipli innovativ tədris metodları, interaktiv təlim metodologiyası	2	2
Yekun:		116	167

Təlimlərə başlamazdan əvvəl benefesiirların sözügedən modullar haqqında ilkin bilik səviyyəsi yoxlanılmış, onların təlim ehtiyacları öyrənilmiş, iştirakçılarının bilik və bacarıq səviyyələrinə uyğun təlimin keçirilmə metodologiyası müəyyənəşdirilmişdir.

Keçirilən sorğuların nəticələrinə əsasən məlum olmuşdur ki, müəllim və tələbələr in sözügedən modullar üzrə təlimatlandırılmasına böyük ehtiyac vardır. Məlumdur ki, həqiqətən peşə ixtisasına yiyələnmək istəyən şagirdlər istisna olmaqla peşə təhsili müəssisələrinə orta məktəbdə zəif oxuyan və ali məktəbə qəbul olmayan şagirdlər də üz tuturlar. Belə şagirdlər çoxluq təşkil edir və onlarla işləmək bir qədər çətinlik yaradır.

Sorğuların nəticələri analiz edildikdən sonra iştirakçılar in təlim ehtiyaclarına, bilik və bacarıq səviyyələrinə uyğun olaraq, təlim modulları üzrə mövzular dəqiqləşdirilmiş, əyani vasitələr, təlim metodologiyası sadə dildə tərtib olunmuş və təqdimatlar (prezentasiyalar) başa düşülən tərzdə hazırlanmışdır.

Fəaliyyət dövrü ərzində sadalanan modullar üzrə **təlim materialları** hazırlanmışdır. Belə ki, həmin modullar üzrə slaydlar və video-çarxları özündə birləşdirən təqdimatlar (prezentasiya) hazırlanmış, iştirakçılar in bilik və bacarıqlarını müəyyənəşdirən yoxlama sualları və testlər işlənilmiş, benefesiirlar in göstərilən konsaltinq xidmətlərindən məmnuniyyətini müəyyən edən sorğu anketləri tərtib edilmiş, təlim zamanı əyani vəsaitlərdən istifadə edilmişdir. Bütün bunlar təlim in interaktiv keçməsinə səbəb olmuşdur. Təlimlərin interaktiv və müasir metodlarla keçirilməsi, istifadə olunan əyani vasitələr və qarşılıqlı müzakirələr benefesiirlar in müvafiq mövzulara dair biliklərinə nəzərə çarpacaq dərəcədə təsir göstərmişdir. Keçirilən təlimlərin interaktivliyini və səmərəliliyini artırmaq üçün bir çox metodlar və iş formaları tətbiq olunmuşdur. Belə ki, təlimlərdən əvvəl və sonra iştirakçılar arasında yoxlama sualları üzrə sorğular keçirilmiş, hər təlim in sonunda sözügedən problemə dair fikir mübadiləsi aparılmış və hər bir iştirakçı fikrini lövhədə qeyd etməklə, məsələ

ətrafında müzakirələr keçirilmişdir. Təlim dövründə nəzəri məsələlərlə yanaşı, iştirakçılar cihaz və alətlərdən istifadə etməklə praktiki tapşırıqları da yerinə yetirmiş, benefesiirlara təlim mövzularına uyğun video-roliklər nümayiş etdirilmiş və hər bir iştirakçı videolarda müşahidə etdiyi məsələlərə dair müvafiq şərhlər vermişdir. Şərh olunan məsələlərə dair fotoşəkillər, sorğu anketləri, test materialları, aylıq-rüblük hesabatlar və s. təsdiqedici materiallar mövcuddur.

Fəaliyyət dövrünün sonunda ekspert tərəfindən xidmətin səmərəliliyinin öyrənilməsi məqsədi ilə modullar üzrə keçirilən təlim mövzularına dair bütün ixtisaslarda test imtahanı aparılmışdır. İmtahan cavabları yoxlanılmış, nəticələr sistəmləşdirilmiş aşağıdakı cədvəllərdə verilmişdir. İmtahanlar fəaliyyətin son dövrlərində tələbələrə xəbərdarlıq edilmədən keçirilmişdir. Burada gübrələr və onlardan istifadə modulunun bütün 4 bölməsini əhatə edən 75 sual, ətraf mühit və iqlim modulunun bütün 5 bölməsini əhatə edən 60 sual əsasında imtahan keçirilmiş və hər bölmə üzrə suallar aşağıdakı kimi tərtib edilmişdir:

a) *aşağıdakı ifadələrin düzgün və ya yanlış olduğunu müəyyən edin;*

b) *aşağıdakı cümlələrdəki boşluğa uyğun gələn söz yazın;*

c) *test üsulu ilə yoxlama (1 düz və 3 səhv cavab).*

Qiymətləndirmədə “heyvandarlıq mütəxəssisi” üzrə 9 nəfər, “bitkiçilik mütəxəssisi” üzrə 15 nəfər və “aqrəservis ixtisası” üzrə 13 nəfər tələbə iştirak emişdir. Hər bir iştirakçının sual vərəqi arxiv materialı kimi qorunur. Düz cavablar ümumi suala görə bal şəklində (hər bir düz cavab 1 bal) və faizlə qeyd olunmuşdur. İxtisaslar üzrə təlim nəticələri müqayisəli şəkildə aşağıdakı cədvəllərdə verilmişdir. İxtisaslar arasında tələbələrin ətraf mühit və iqlim, o cümlədən, gübrələr və onlardan istifadə modulu üzrə bilik səviyyələrinə dair ən yaxşı nəticələr “bitkiçilik mütəxəssisi” ixtisasında müşahidə edilmişdir (cədvəl 2).

Cədvəl 2.
İxtisaslar üzrə tələbələrin ətraf mühit və iqlim modulu üzrə bilik səviyyələri

İxtisaslar	Ətraf mühit və iqlim modulu üzrə orta nəticə		Gübrələr və onlardan istifadə modulu üzrə orta nəticə	
	Orta bal	Mənimsəmə faizi	Orta bal	Mənimsəmə faizi
Bitkiçilik mütəxəssisi	42	55	30	50
Aqroservis mütəxəssisi	36	48	21	35
Heyvandarlıq mütəxəssisi	30	41		

Təlim ehtiyaclarının ilkin qiymətləndirilməsinin sorğuları göstərdi ki, tələbə arasında yazmaq-oxumaq bacarığı və intellektual səviyyəsi aşağı olan şagirdlər vardır. Bu baxımdan fəaliyyətin son dövrlərində də həmin tələbələrin bilik səviyyəsi az artmışdır. Belələri çoxluq təşkil etməklə onlarla işləmək bir qədər çətinlik yaradır. Təlimlərdə qarşıya qoyulmuş vəzifə həmin qrup şagirdlərlə fərdi yanaşma şəklində işləməkdən ibarət olmuşdur.

Fəaliyyət dövrünün əvvəlində benefesiirlərin təlim ehtiyacları müəyyənləşdirilərkən aydın olmuşdur ki, həm yerli müəllimlərin, həm də şagirdlərin sözügedən modullar haqqında bilik və bacarıq səviyyələri aşağıdır və onların təlimatlandırılmasına böyük ehtiyac vardır. Fəaliyyətin sonunda aparılan test imtahanları göstərdi ki, əvvəlki nəticələrlə müqayisədə müəllimlərin sözügedən modullar üzrə bilik səviyyəsi 70-80%, tələbələrlə isə 40-45% artmışdır. Sözügedən modullar üzrə müəllimlərin mənimsəmə faizi 85-90% təşkil etmiş, tələbələrdə isə bu rəqəmlər aşağı olmuşdur. Belə ki, real və şəffaf şəkildə aparılan test imtahanlarının nəticələrinə əsasən, ətraf mühit və iqlim modulu və “bitkiçilik mütəxəssisi” ixtisası üzrə təhsilalanların mənimsəmə səviyyəsi 55%, “aq-

roservis mütəxəssisi” ixtisası üzrə 48%, “heyvandarlıq mütəxəssisi” ixtisasında təhsil alan şagirdlərin mənimsəmə səviyyəsi 41%, ümumi ixtisaslar üzrə orta mənimsəmə səviyyəsi 49,2% təşkil etmişdir.

Real və şəffaf şəkildə aparılan test imtahanlarının nəticələrinə əsasən, gübrələr və onlardan istifadə modulu üzrə “bitkiçilik mütəxəssisi” ixtisası üzrə təhsilalanların mənimsəmə səviyyəsi 50%, “aqroservis mütəxəssisi” ixtisası üzrə təhsilalanların mənimsəmə səviyyəsi 35%, ümumi ixtisaslar üzrə orta mənimsəmə səviyyəsi 43% təşkil etmişdir.

Fəaliyyət dövründə keçirilmiş təlim və göstərilmiş informasiya-məsləhət xidmətlərinin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi, iştirakçıların məsləhət xidmətindən faydalanma səviyyəsi və məmnunluğu müəyyənləşdirilmişdir. Keçirilmiş təlim və göstərilmiş informasiya-məsləhət xidmətlərindən iştirakçıların məmnuniyyət vəziyyətini öyrənmək üçün yazılı sorğular keçirilmişdir. Burada müvafiq suallar ilə tərtib olunmuş sorğu anketləri iştirakçılara paylanılmış və onlar təlimin keyfiyyətini və təlimçinin peşəkarlığını qiymətləndirmişdirlər. Benefesiirlərin cavablandırdıqları məmnuniyyət sorğuları sistemləşdirilərək yekun nəticələr verilmişdir.